

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

Розглядаються проблемні питання щодо формування адміністративно-правового регулювання фінансової безпеки України, зокрема адміністративно-правові відносини, які становлять основу будь-якого правового механізму. Питання врегулювання адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення фінансової безпеки на даний час, особливо в нашій державі, займає одну з перших і найгостріших позицій, залишаючись найактуальнішим.

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку суспільства найбільш пріоритетним напрямком у галузі національної безпеки є саме фінансова безпека. Адже економічний і фінансовий розвиток країни вирішує її подальшу долю, визначає її можливості та потенціали. Фінансова безпека не просто одна з найважливіших складових систем державних інтересів, але й становить вирішальну умову дотримання й реалізації як державних, так і недержавних інтересів країни.

Мета статті – дослідження змісту, ролі та місця адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення фінансової безпеки держави, аналіз проблеми становлення й розвитку адміністративно-правових відносин у сфері фінансової безпеки.

Ступінь наукової розробки проблеми. Дослідженням позиції адміністративно-правових відносин у сфері фінансової безпеки займалася невелика кількість науковців. Можна робити висновки щодо адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення фінансової безпеки держави лише за працями вчених у галузі адміністративного права та національної безпеки, зокрема таких, як В.Б.Авер'янов, О.М.Бандурка, Р.А.Калюжний, С.В.Ківалов, В.К.Колпаков, В.П.Столбовий, В.Д.Сущенко, В.А.Ліпкан, С.С.Засулько та деякі інші дослідники.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблем визначення сутності адміністративно-правових відносин, а також їх структури та видів достатньо широко репрезентовані в науковій літературі. Причому сучасна доктрина адміністративного права передусім враховує тенденції щодо гуманізації науки, тому сутність адміністративного права зміщується в бік надання послуг населенню, а не владного розпорядництва. Отже, зважаючи на зміст адміністративно-правових відносин, які становлять матеріальний результат реалізації норм адміністративного права, можна говорити про формування сучасної парадигми адміністративно-правових відносин.

В.Б.Авер'янов [1, с.82] вважає, що адміністративно-правові відносини — це врегульовані

нормами права суспільні відносини, в яких їх сторони (суб'єкти) взаємопов'язані і взаємодіють шляхом здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами.

Зважаючи на дослідження, в яких окреслено нову ідеологію адміністративного права відповідно до його суспільної цінності, методу, предмета та структури В.Б.Авер'янова, О.Ф.Андрешко, О.М.Бандурки, Ю.П.Битяка, І.Л.Бородіна, А.С.Васильєва, І.П.Голосніченка, З.С.Гладуна, С.В.Додіна, Р.А.Калюжного, С.В.Ківалова, В.К.Колпакова, Є.Б.Кубка, О.В.Кузьменко, С.О.Курінного, В.М.Марчука, Н.М.Мироненко, Н.Р.Нижника, В.І.Олефіра, О.І.Остапенко, К.М.Пахомова, В.П.Петкова, О.П.Рябченко, А.О.Селиванова, В.М.Селіванова, В.Ф.Сіренка, В.П.Столбового, В.Д.Суценка, В.О.Шамрая, Ю.С.Шемшученка, В.В.Цветкова, можна розглянути сутність адміністративно-правових відносин у сфері фінансової безпеки.

Адміністративно-правові відносини у сфері фінансової безпеки — це врегульовані нормами права суспільні відносини у сфері фінансової безпеки, в яких їх сторони (суб'єкти) взаємопов'язані та взаємодіють шляхом здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, установлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами та державою.

Адміністративно-правові відносини у сфері фінансової безпеки є різновидом адміністративно-правових відносин, тому наділені деякими характерними рисами [1, с.84]: обов'язки і права суб'єктів і об'єктів відносин пов'язані з діяльністю органів державного управління; адміністративно-правові відносини у сфері безпеки є складовою відносин у сфері управління, вони виникають у повсякденній практичній реалізації завдань і функцій держави щодо забезпечення фінансової безпеки; у цих відносинах одним із суб'єктів виступає орган державного управління або громадська організація, які наділені державно-владними повноваженнями у сфері фінансо-

вої безпеки; дані відносини виникають за ініціативою чи то об'єкта, чи то суб'єкта, і згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їх виникнення; адміністративно-правові відносини – особливий зв'язок між їх учасниками, один з яких за даних обставин має право вимагати від іншого такої поведінки, яка передбачена адміністративно-правовою нормою; суб'єкт управління безпекою зобов'язаний реалізувати власні матеріально-правові та процесуальні права, тобто право вступає одночасно й обов'язком суб'єкта адміністративно-правових відносин у сфері фінансової безпеки; у випадку порушення норм, що регулюють суспільні відносини у сфері фінансової безпеки, порушник несе відповідальність як перед іншою стороною, так і перед державою; адміністративно-правові відносини у сфері фінансової безпеки не завжди є відносинами, які здійснюються за методами влади і примусу. Вони можуть реалізовуватись на основі як влади і підпорядкування, так і рівності сторін, коли кожна сторона має виконувати конкретні вимоги правової норми. Тому наявність взаємних прав і обов'язків – притаманна ознака адміністративно-правових відносин у сфері фінансової безпеки; санкції, що застосовуються до сторін адміністративно-правових відносин у сфері фінансової безпеки, залежать від рівня суспільної небезпеки правопорушення; спори, що виникають між сторонами адміністративно-правових відносин, вирішуються як в адміністративних, так й інших судах.

За складом учасників адміністративно-правові відносини можуть бути внутрішньоапаратними і зовнішньоапаратними. У першому випадку обов'язковий суб'єкт вступає у відносини з іншими суб'єктами забезпечення фінансової безпеки, у другому – здійснює взаємодію з громадянами, недержавними підприємствами, що надають послуги у сфері фінансової безпеки.

Адміністративно-правові відносини у сфері фінансової безпеки – це відносини, в яких присутній як вертикальний, так і горизонтальний аспект [1, с.85]. Вертикальні відносини (владні відносини) притаманні сфері безпеки, оскільки, незважаючи на демократичні перетворення, головним суб'єктом управління фінансовою безпекою виступає саме держава. Адже саме остання за допомогою апарату примусу й управління встановлює і реалізує відповідні права та обов'язки, правила та норми поведінки у чітко визначених сферах суспільного життя. А горизонтальні відносини характеризують гнучкість системи управління, її здатність адекватно реагувати на зовнішні зміни.

Отже, першорядна роль у визначенні змісту адміністративно-правових відносин належать їх сторонам. Такими сторонами виступають суб'єкти забезпечення фінансової безпеки — носії передбачених адміністративно-правовими нормами прав і обов'язків у сфері фінансової безпеки, котрі здатні ці права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати.

Вирішальною особливістю, яка виділяє зміст безпеки з адміністративно-правових позицій у сфері фінансової безпеки, є те, що однією зі сторін виступає носій юридично-владних повноважень щодо інших суб'єктів, якими його наділяють адміністративні норми. Таким суб'єктом виступають суб'єкти забезпечення фінансової безпеки. Адміністративно-правові відносини формуються під час здійснення цими суб'єктами своїх владно-розпорядчих функцій.

У цілому адміністративно-правові відносини у сфері фінансової безпеки характеризуються двома важливими рисами [1, с.85]: з одного боку – це форми соціальних відносин, оскільки в них обов'язково беруть участь люди або їх об'єднання, а з іншого – форми організаційних відносин, у процесі реалізації яких виконуються завдання управлінської діяльності щодо створення сприятливих умов для реалізації національних фінансових інтересів.

Адміністративні відносини у сфері фінансової безпеки мають свою структуру (склад). До її елементів належать: суб'єкти, об'єкти, юридичні факти.

Суб'єкт адміністративних відносин у сфері фінансової безпеки – це суб'єкт адміністративного права, який вступив у конкретні правовідносини у сфері фінансової безпеки, врегульовані нормами адміністративного та фінансового права.

До суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері фінансової безпеки можна віднести: держава; Президент України; органи виконавчої влади; інші державні органи та організації; органи місцевого самоврядування; об'єднання громадян; інші недержавні органи та організації; громадяни України.

Передумовою вступу зазначених суб'єктів у певні адміністративно-правові відносини у сфері фінансової безпеки є наявність у них правоздатності і дієздатності. Особливість адміністративно-фінансової правоздатності і дієздатності полягає в тому, що вони означають потенційну можливість брати участь в адміністративно-правових і фінансових відносинах і здатність своїми діями набувати і реалізовувати права та виконувати обов'язки, встановлені нормами адміністративного та фінансового права.

Об'єкт адміністративно-правових відносин у сфері фінансової безпеки – це те, заради чого виникають адміністративні правовідносини. На нашу думку, можна визначити такі об'єкти: грошовий обіг та інфляційні процеси в державі; інформаційне та навколишнє природне середовище і природні ресурси, незалежний, вільний, суверенний, демократичний і економічний розвиток України; забезпечення вдалої валютної, податкової, бюджетної, боргової політики держави; структурованість і цілеспрямованість банківської системи.

Підставою виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин у сфері фінансової безпеки є юридичні факти, основною особливістю яких є здатність викликати правові наслідки. Розрізняють дії та події.

Дія – факт, який виникає від волі людей, вони можуть бути як правомірними, так і неправомірними.

Правомірні дії відповідають вимогам адміністративно-правових і фінансових норм. До правомірних дій, які породжують адміністративно-правові відносини у сфері фінансової безпеки, належать акти управління – укази і розпорядження Президента, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України тощо стосовно фінансової безпеки. Для сфери безпеки характерні юридичні акти, які мають індивідуальний характер, оскільки вони безпосередньо породжують конкретні адміністративно-правові відносини. Отже, безпосередньо породжуються адміністративно-правові відносини між особою, призначеною керівником групи, та іншими її працівниками.

Адміністративно-правові відносини у сфері фінансової безпеки виникають також у зв'язку з дією окремих громадян і посадових осіб, наприклад у випадку звернення громадянина зі скаргою на дії посадової особи. Більше того, юридичним фактом, який тягне настання адміністративно-правових відносин, може бути бездіяльність.

Неправомірні дії – це правопорушення, проступки, які тягнуть за собою застосування заходів примусу. Вчинення правопорушення викликає виникнення певного кола відносин, пов'язаних із застосуванням норм матеріального та процесуального адміністративного права. Зважаючи на особливий характер відносин у сфері безпеки, більшість із них охороняється нормами кримінального права [1, с.87].

Події, як юридичний факт, фінансовій безпеці не особливо притаманні як такі, адже це явища, які не залежать від волі людей, але тягнуть за собою настання певних наслідків (землетруси, повені, епідемії тощо). Адміністративно-

правові відносини у сфері фінансової безпеки, зокрема, залежать безпосередньо від волі людей та їх діяльності.

Ведучи мову про адміністративно-правові відносини у сфері фінансової безпеки, було б недоцільно не зазначити про механізм адміністративно-правового регулювання.

Взагалі, на основі аналізу всіх складників правового регулювання нормативно-правових актів у сфері забезпечення фінансової безпеки можна побудувати ієрархічну систему нормативно-правових актів за юридичною силою.

Засулько С.С. вважає, що під механізмом правового регулювання розуміють узяті у єдності всю сукупність правових засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини [2, с.9].

Основними системоутворюючими ознаками відповідного механізму є [2, с.9]:

1.Єдність системи стосовно середовища (цілісність) і різноманіття зв'язків із середовищем, характер яких робить її підсистемою іншої, більш складної системи.

2.Наявність у системі не менше двох компонентів, що взаємодіють між собою.

3.Інтегрування компонентів системи, у результаті чого ціле (система) забезпечується такими властивостями і характеристиками, що відсутні в окремо узятих її складових, тобто наявність у системі інтегративних якостей.

4.Наявність усередині системи протиріч, які виступають рушійною силою її саморозвитку, що породжує необхідність самоврядування, цілеспрямованого впливу однієї підсистеми (керуючої) на іншу (керовану).

Предметом правового регулювання є найважливіші для держави, об'єднань людей і конкретних осіб суспільні відносини, що об'єктивно потребують юридичного регулювання і піддаються йому. Саме ці відносини і виникають при забезпеченні фінансової безпеки, адміністративно-правове регулювання яких здійснюється за допомогою дозволу, зобов'язання, заборони.

До елементів механізму адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення фінансової безпеки можна віднести норми права, правові відносини, акти реалізації прав і обов'язків. Регулятором суспільних відносин, що складаються у сфері забезпечення фінансової безпеки, виступає право.

Отже, під механізмом правового регулювання правовідносин при забезпеченні фінансової безпеки належить розуміти, на нашу думку, комплекс спеціальних заходів, засобів, способів,

що мають юридичний зміст і націлені на регулювання механізму управління в системі забезпечення фінансової безпеки України.

Для забезпечення втілення в життя запланованих цілей, мети, ідей, потреб, цінностей, інтересів постає необхідність у розробленні певного механізму, одним з яких є забезпечення фінансової безпеки.

Забезпечення фінансової безпеки можна визначити як урегульовану нормами права систему теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, кадрових, науково-технічних, ресурсних та інших заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для реалізації національних інтересів у сфері фінансової безпеки, економічної цілісності та незалежності, джерел добробуту, ефективне функціонування самої системи забезпечення фінансової безпеки.

Закон України «Про основи національної безпеки» [3] визначає мету забезпечення національної безпеки як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Зважаючи на те, що фінансова безпека є невід'ємною складовою національної безпеки, можна сказати, що вищезазначена мета збігається з метою забезпечення фінансової безпеки.

Сукупність суб'єктів, які впливають на забезпечення фінансової безпеки, можна визначити як систему забезпечення фінансової безпеки.

Відповідно до системи забезпечення розробляється система правових норм, що регулюють відносини у сфері забезпечення фінансової

безпеки, визначаються основні напрямки діяльності органів державної влади й управління в даній сфері, формуються або організуються органи забезпечення безпеки і механізм контролю та нагляду за їх діяльністю.

Висновки. Адміністративно-правові відносини у сфері регулювання фінансової безпеки України являють собою невід'ємну її складову. Адже, формуючи систему суб'єктів і об'єктів даної системи, дають можливість обом сторонам визначити суб'єктно-об'єктні права й зобов'язання. На сьогодні в Україні існує адміністративно-правова проблема захисту фінансових інтересів у сфері фінансової безпеки. Законодавча база щодо регулювання фінансової безпеки не є на належному рівні. Для удосконалення адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки країни, перш за все, треба виробити адекватну сучасності теоретичну модель. Доцільно в цьому звернутися до досвіду країн, які вже успішно пройшли процес становлення й основних засад функціонування економічної безпеки держави, перш за все – країн Західної Європи та Північної Америки. Досвід західних країн дозволяє простежити загальні риси в численних розробках концепції фінансової безпеки.

Список літератури

1. Ліпкан В.А. Адміністративно-правове регулювання національної безпеки України: Монографія / МВС України КНУВС. – К., 2008. – 439с.
2. Засулько С.С. Адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення техногенної безпеки в Україні: Автореф. дис. ... канд. юр. н. (12.00.07) / НАВСУ. – К., 2006. – 20 с.
3. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №39. – Ст.351.

Стаття надійшла до редколегії 2 березня 2011 року.

Рекомендована до опублікування у «Віснику» науковим редактором П.С. Пацурківським.

I.S. Kurgaeva

Administrative law relationships of the financial safety of Ukraine

Summary

A question of settlement of Administrative law relations in the field of providing of financial safety occupies one of the first and peracute positions, remaining most actual, on this time especially in our state. Administrative law relations in the field of adjusting of financial safety of Ukraine show by itself her inalienable constituent. In fact, forming the system of subjects and objects of this system, enable to both parties to define their rights and obligations.

I.S. Kurgaeva

Административно-правовые отношения в сфере обеспечения финансовой безопасности государства

Аннотация

Административно-правовые отношения в сфере регуляции финансовой безопасности Украины являют собой неотъемлемую ее составляющую. Ведь, формируя систему субъектов и объектов данной системы, дают возможность обеим сторонам определить субъектно - объектные права и обязательства. Вопрос урегулирования административно-правовых отношений в сфере обеспечения финансовой безопасности на данное время, особенно в нашем государстве, занимает одну из первых и острейших позиций, оставаясь самым актуальным.